

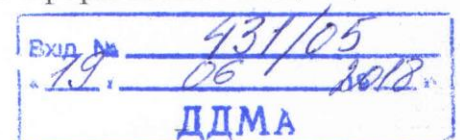
ВІДГУК**офіційного опонента по дисертаційній роботі****Ненно Ірини Михайлівни****на тему «Формування державної морської політики України в розрізі****створення дієвих бізнес-моделей розвитку портів»,****поданої до захисту в спеціалізовану вчену раду****Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства****освіти і науки України на здобуття наукового ступеня доктора економічних****наук за спеціальностями 08.00.03 – Економіка та управління національним****господарством та 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами****(за видами економічної діяльності)****1. Актуальність обраної теми.**

Потреба в підвищенні світової конкурентоспроможності України визначає нагальну необхідність запровадження нових підходів до державного регулювання національної економіки та її сегментів, орієнтації на поглиблення державно-приватних стосунків. Функціонування системи державного регулювання макроекономічних процесів забезпечується сформованим та дієвим механізмом державного регулювання, який повинен бути адаптований до загальної політики держави, враховуючи комерційну та соціальну орієнтацію підприємств. В сучасних умовах стабілізації національної економіки актуалізуються процеси вивчення впливу окремих зовнішніх та внутрішніх факторів, до яких можна віднести необхідність зваженої відкритості фінансово-економічних процесів держави, побудову та розвиток виробничої, соціально-економічної та культурної співпраці. З цих позицій тема дисертаційної роботи Ненно Ірини Михайлівни, яка спрямована на розробку та обґрунтування теоретико-методологічних і науково-практичних підходів до формування державної морської політики на основі реалізації дієвих бізнес-моделей сталого розвитку морських портів України є, безсумнівно, актуальною.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Загалом, основні положення, що виносяться на захист, свідчать про фундаментальність, комплексність та системність наукового дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації мають високий ступінь обґрунтованості, що зумовлюється докладним вивченням, аналізом та узагальненням значного обсягу сучасних наукових джерел з питань державного регулювання морської портової галузі та управління портом. Особливу увагу автор приділяє вивченню іноземних джерел.

Заслуговує на увагу і чіткий підхід автора до методології самого дослідження. В роботі відсутні методологічні протиріччя, оскільки чітко сформовано концепцію

ієрархізації теоретико-методологічних концептів, методичних, інструментальних й організаційних підходів до формування державної морської політики.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки й рекомендації відзначаються достовірністю, яка забезпечена значним обсягом матеріалів офіційної статистики, зібраними та розрахованими особисто здобувачем, статистичними матеріалами. Впровадження пропозицій дисертації в практику роботи державних органів влади, морських портів, а також в навчальний процес підтверджується відповідними документами. Таким чином, аналіз дисертаційної роботи, розроблених і представлених у ній наукових положень та практичних рекомендацій дозволяє зробити висновок про обґрунтованість і достовірність отриманих результатів.

Узагальнюючи наукові результати дисертаційної роботи доцільно зауважити, що у сукупності вони доповнюють і розвивають теорію державного регулювання національної економіки та її сегментів, з одного боку, та теорію управління з іншого.

3. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи.

Розгляд дисертації доцільно вести у відповідності до надбаної наукової новизни на макро- та мікрорівнях дослідження:

за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством:

сформовано концепт формування державної морської політики шляхом ієрархізації теоретико-методологічних положень, методичних, інструментальних й організаційних підходів до сталого розвитку морських портів України, що забезпечує максимізацію створення спільної цінності в процесі реалізації відповідних бізнес-моделей; концепція дозволяє поєднати інтереси стейкхолдерів, зацікавлених в ефективному функціонуванні морської портової галузі;

розроблено цілісний підхід до ресурсного та організаційного забезпечення реалізації бізнес-моделей морських портів через використання комплементарних активів морського порту як ресурсного забезпечення та генерацію багатовимірної інновації як організаційного забезпечення, що дозволить досягти орієнтації на входження у V та VI технологічний уклади у процесі управління морським торговельним портом;

запропоновано методичний підхід до управління ризиками політики розвитку потенціалу морських портів за трьома рівнями з визначенням відповідних джерел виникнення ризиків, проявів або наслідків їх реалізації, методів управління ризиками та критеріями їх оцінювання, що уможливує розподілення повноважень і відповідальності при впровадженні управління ризиками відповідно до функцій органів державної влади та організаційної структури управління;

сформовано класифікацію передумов розвитку морської портової галузі, представлених за трьома групами (історико-геополітичні, економічні та законодавчі), а також запропоновано групування чинників розвитку морських портів на інфраструктурні, управлінські, маркетингові, сервісні, що надає можливість

описати архітектуру і комплекс заходів підвищення ефективності державної морської політики щодо розвитку потенціалу морських портів;

наукові уявлення про результати трансформації державної морської політики з урахуванням діючої організаційної структури її реалізації та оцінку рівня протекціонізму в ній, що дозволяє враховувати технічні, екологічні, економічні й соціальні аспекти реалізації державних інтересів у морському порті, впроваджувати відповідні заходи захисту інтересів національних суб'єктів, які працюють на його території, та заходи залучення іноземних суб'єктів – потенційних споживачів послуг порту;

обґрунтування доцільності використання неоінституційного інструментарію дослідження процесів побудови бізнес-моделей, заснованого на концепті «створення спільної цінності» й синтезі положень теорій стейкхолдерів, трудової вартості та граничної корисності, що забезпечують онтологічний базис формування державної морської політики;

онтологізація дефініції «спільна цінність» шляхом декомпозиції доданої вартості на економічну, екологічну та соціальну складові, що забезпечує всебічне дослідження діалектики взаємозв'язків стейкхолдерів у процесі реалізації бізнес-моделей розвитку морських портів;

методика оцінки міжнародного потенціалу розвитку морської портової галузі через оцінювання показника доданої вартості як ефективного виміру процесів транснаціоналізації, що уможлиблює оцінювання експортно-імпортного потенціалу діяльності морських портів в умовах перехресного володіння, злитті та поглинання портами інших держав та її урахування за джерелом походження або привласнення;

комплексне наукове бачення пріоритетів удосконалення інституційного забезпечення реалізації бізнес-моделей морських портів, яке поглиблене за рахунок вирішення протиріччя комерційної активності портів та приналежності до урядової адміністрації шляхом формування компаній з управління розвитком морських портів з інституційним забезпеченням у вигляді суперструктури, інфраструктури та економічної структури порту; пріоритетами обрано низьку енергоємність; автономність розвитку портів у комерційному, інформаційному та енергетичному аспектах; збереження екосистеми, що уможлиблює втілення характеристик п'ятого та шостого технологічних укладів для України;

теоретичні засади формування державної морської політики при управлінні реалізацією бізнес-моделей морських портів з урахуванням ефективності вибору форми власності та розподілу функцій адміністрування й управління в порту залежно від відповідальності за інфраструктуру, суперструктуру та стивідорів для портів типу земельний феодал, інструментальний і сервісний, що дає змогу поліпшити взаємодію приватних інвесторів і державних органів регулювання портів;

за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності):

запропоновано концепцію бізнес-моделі морського порту, яка заснована на

цілях та індикаторах моніторингу сталого розвитку і супроводжується дорожньою картою побудови бізнес-моделі, що дозволить здійснювати моніторинг досягнення цілей сталого розвитку портів, оскільки індикатори пов'язуватимуться з управлінськими завданнями в рамках моделі конкурентоспроможності морського торговельного порту;

практичний підхід до структурованої оцінки бізнес-моделі через розрахунок ключових показників її декомпозиції та візуалізацію; на відміну від відомих підходів до оцінки бізнес-моделей, за допомогою ерцгами можна деталізувати кожен фактор декомпозиції, а саме рентабельність продажів по чистому прибутку; оборотність активів; коефіцієнт фінансової залежності; для зручності візуалізації ерцгами введено граничне значення шкали відносного відхилення; запропонований підхід дозволяє використовувати ерцгаму також і для порівняльного аналізу бізнес-моделей підприємств;

концептуальне забезпечення оцінки ризиків бізнес-моделей морських портів на основі розмежування інтерпретації результатів моделювання банкрутства за визначальними складовими цих моделей, що надає можливість при практичному оцінюванні ризиків бізнес-моделей портів точніше інтерпретувати відмінності результатів оцінки ймовірності реалізації сукупного ризику банкрутства та вживати заходів щодо запобігання йому;

комплексне наукове бачення поняття бізнес-моделі морського торговельного порту на основі розширеного трактування його мети шляхом максимізації створеної доданої вартості, що дозволяє встановити зв'язок ефективної реалізації бізнес-моделі портів на макро- та мікрорівнях економіки для оцінки її ефективності;

функціональна стандартизація управління ризиками через галузеве бачення проблем ризик-менеджменту, що дає можливість сформувати методологію, інструменти та процеси управління ризиками в морських торговельних портах;

теоретико-методичний підхід до аналізу бізнес-моделі морського порту Європейської моделі ділової досконалості *European Model for Business Excellence EFQM Excellence Model* для портів тотальної якості (*Total Quality Management Ports*) через механізм створення та зберігання доданої вартості як засобу прийняття стратегічних рішень за такими напрямками, як: вибір сегмента споживачів, формування цінової пропозиції, вибір каналів розповсюдження продукції, відносини зі споживачами, генерація потоків доходів, ключові ресурси, ключова діяльність, ключові партнерства, структура бізнес-моделі, порти тотальної якості, що дозволить деталізувати структуру бізнес-моделі порту та зорієнтувати її на підвищення доданої вартості як важливого макроекономічного показника оцінки ефективності державної політики регулювання портів.

4. Практичне значення отриманих результатів дослідження.

Практична цінність дисертаційної роботи Ненно Ірини Михайлівни підтверджується тим, що її теоретичні положення, висновки і рекомендації доведені до рівня практичних методик, які можуть бути безпосередньо використаними в

системі державного регулювання морської портової галузі та на мікрорівні управління портом. Практична спрямованість отриманих результатів дисертаційного дослідження підтверджується: Департаментом аналітики та контролю Одеської міської ради (довідка № 57к від 07.04.2017 р.). Пропозиції автора внесено при розробці комплексної Програми розвитку промисловості м. Одеси в рамках дій щодо реалізації стратегії економічного та соціального розвитку м. Одеси до 2022 року та Концепції стратегічного розвитку «Одеса-2022» – з метою використання у програмах моніторингу фінансово-економічної діяльності промислових підприємств м. Одеси. Основні результати розроблених концепцій, методів і моделей упроваджено в діяльність державного підприємства «Спеціалізований морський порт «Октябрьск» (акт упровадження № 25-407ц від 28.12.2016 р., цивільно-правовий договір № 407ц-2014 від 16.12.2014 р.), ТОВ «Порт Очаків» (акт впровадження № 160 від 06.10.2017 р.).

Результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова МОН України при викладанні дисциплін «Управлінська освіта», «Управління ризиками» (акт упровадження № 06.07-01-0173 від 03.02.2016 р.) та Одеського національного економічного університету МОН України при викладанні дисциплін «Фінанси», «Міжнародні фінанси», «Управління ризиками страхової компанії», «Ризик-менеджмент» (акти впровадження № 01-17/331, № 01-17/333, № 01-17/334 від 02.03.2016 р.).

5. Повнота викладення основних положень дисертаційної роботи в опублікованих роботах та авторефераті.

Результати дисертаційної роботи достатньо повно викладені у 37 наукових публікаціях, загальним обсягом 229,28 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 69,61 ум.-друк. арк.

Позитивним є наявність 22 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття – у зарубіжному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази *Scopus*; 21 стаття – у наукових фахових виданнях України, у тому числі 14 – у виданнях, що включені до інших міжнародних наукометричних баз;. Достатньою є кількість матеріалів конференцій – 8.

Статус, обсяги та зміст публікацій відповідають встановленим вимогам МОН України.

6. Дискусійні положення та зауваження до роботи.

В цілому є всі підстави результати дисертаційної роботи оцінити позитивно. Втім, незважаючи на загальну позитивну оцінку, вважаю за доцільне висловити такі зауваження.

1. Зміст поняття «функціональна стандартизація управління ризиками» на с. 28 дисертації не отримав належного розкриття у формулюванні новизни дослідження, зокрема, в частині того, що саме мається на увазі під розвитком цієї стандартизації через галузеве бачення і чому саме стандартизація.

2. На с. 106 дисертації наведене наступне твердження: «ідентифікація суспільно необхідних витрат передусім спрямована на мінімізацію сукупних витрат суспільної праці, а отже, на максимізацію функцій корисності агентів ринкової системи». Потребує уточнення, що саме є аргументом функції корисності, виходячи з наведеного твердження, тобто що саме буде максимізуватися і чи максимізуватися взагалі, якщо ми прагнемо до зменшення суспільно необхідних витрат за того ж самого продукту, або принаймні збільшення продукту більшою мірою, ніж зростання суспільно необхідних витрат.

3. Не зрозумілою є відповідність між завданнями роботи та результатом, відображеним на рис. 2.1 – «Неоінституційний методологічний конструкт дослідження»: в дисертації та авторефераті не визначено такого пункту наукової новизни.

4. На стор. 159 - 160 автором запропоновано розглядати порти, як вільні зони, при цьому одним з типових механізмів їхнього функціонування визначено «розташування вільної зони на території країни з одночасним її перебуванням під юрисдикцією іншої країни, тобто поза митним простором». Вільна зона – це дійсно відмінна юрисдикція (цей термін традиційно використовується для позначень у законодавчому забезпеченні режиму господарювання, відмінного від загальнодержавного), однак, залишається незрозумілим чому згадана інша країна; чи є приклади, коли інша країна має юрисдикцію на території даної, крім екстериторіальності транспорту або анклавів.

5. В роботі недостатньо уваги приділено еволюції та розвитку існуючих в теорії економіки поглядів на формування доданої вартості, яка створюється як результат роботи механізму бізнес-моделі (стор. 104). Такий екскурс, на нашу думку, є доцільним з погляду визначення різновидів теоретичних поглядів науковців. Крім того, доцільно проаналізувати, які теоретичні погляди сьогодні превалюють в наукових дослідженнях з формування доданої вартості на макро та мікро- рівнях економіки.

6. В третьому розділі дисертаційної роботи на стор. 212-223 та в Додатках А – Н автором наведено результати використання програмно-методичного комплексу для оцінки зведених показників вірогідності реалізації ризику банкрутства ДП СМП «Ольвія» за моделями Ліса, Спрінгейта, Конана та Голдера десяти морських портів України за 2012 – 2016рр. Проте незрозуміло, чому аналіз бізнес-моделей на ерцгмах наведений за три роки (стор. 219 - 223).

7. В п'ятому розділі дисертаційної роботи (стор. 352-377) спільна вартість розглядається одночасно як категорія і макро-. і мікрорівня, які поєднуються за допомогою багатofакторної регресійної моделі на базі системи статистичного аналізу й обробки даних Statistica 8.0. Можна припустити, що спільна вартість (y) розглядається одночасно як категорія і макро-. і мікрорівня. Саме цим можна пояснити знак «+» біля аргументів «податок на прибуток» та «відрахування на соціальні заходи» і наявність позитивного вільного члену, навіть якщо підприємство

взагалі не веде діяльність. Разом з тим незрозумілим є наявність від'ємного аргументу – амортизації. Доцільним було б пояснення того, чи розглядається обсяг акумульованих амортизаційних витрат як благо чи як навантаження для морського порту.

Проте наведені дискусійні положення і недоліки істотно не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

7. Загальний висновок.

Дисертація Ненно Ірини Михайлівни є самостійно виконаною, завершеною науковою працею в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують актуальну науково-практичну проблему формування державної морської політики України шляхом створення бізнес-моделей морських портів.

Зміст дисертаційного дослідження відповідає обраній темі, забезпечує досягнення поставленої мети і завдань дослідження.

Оформлення дисертації та автореферату відповідає встановленим вимогам. Дисертаційну роботу відрізняє логічність викладення матеріалу, доречне використання аналітичних даних та результатів проведених спеціальних обстежень, які підтверджують результати дослідження. Автореферат дисертації в повній мірі розкриває її основні положення та відображає зміст і структуру роботи.

Високий науково-теоретичний рівень, аргументованість і достовірність отриманих висновків і рекомендацій, наукова новизна, теоретико-методичне і практичне значення роботи дають підстави для висновку, що дисертаційна робота «Формування державної морської політики України в розрізі створення дієвих бізнес-моделей розвитку портів» за формальними та змістовими ознаками відповідає вимогам нормативних документів до докторських дисертацій (зокрема, вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 р., № 567 зі змінами та доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор Ненно Ірина Михайлівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальностями 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством та 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент доктор економічних наук, професор,
декан факультету управління та технологій

Державного університету інфраструктури та технологій
Міністерства освіти і науки України

Підпис Боняр С.М. засвідчую:

Проректор з науково-педагогічної роботи ДУІТ

С. М. Боняр

Ю.П. Дудник